

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРОФТЕХОСВІТИ
У ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

НА ДОПОМОГУ БІБЛІОТЕКАРЮ

(довідник бібліотекаря, термінологічний словник)

Матеріал підготовлений
методистом НМЦ ПТО
Олійник Л.О.

м. Дніпропетровськ
2015

Довідник бібліотекаря

А

Абонемент - право одержання творів друку з бібліотеки для читання поза її межами; відділ бібліотеки, що обслуговує читачів шляхом видачі їм літератури додому.

Авторський знак - умовне позначення початкових складів прізвища автора, назви або іншого початкового слова опису, яке є складовою частиною шифру книги; визначається за спеціальними авторськими таблицями, полегшує алфавітну розстановку творів друку та їх пошук на полицях.

Алфавітний каталог — каталог, в якому описи творів друку розміщені за алфавітом прізвищ авторів, найменувань колективів та заголовків опису; є засобом розкриття книжкового фонду бібліотеки за авторською ознакою.

Аналіз читацьких формулярів - один з методів вивчення змісту читання, проводиться з метою виявлення кола інтересів читачів, перевірки результатів роботи бібліотеки з ними та визначення напрямку, системи, характеру читання.

Аналітико-синтетична обробка - обробка наукової інформації, яка міститься у первинному документі і наслідком якої є складання реферату; загальними завданнями цієї обробки є аналіз наукової інформації, її класифікація, систематизація, узагальнення, згортання та представлення у формі, зручній для пошуку, поширення, зберігання, використання.

Аналітичний опис — опис частини твору друку (статті з журналу, газети, розділу книги) для картотеки, каталогу, бібліографічного посібника; складається з двох частин. У першій -- зазначають прізвище автора і назву твору або його частини, у другій — відомості про те, де вміщено описуваний твір.

Анкета читача - реєстраційна картка, що містить основні відомості про читача.

Анкетне вивчення — вивчення зібраних за допомогою анкет даних про читачів, їх інтереси та запити з метою поліпшення роботи бібліотеки, кращого задоволення потреб читачів.

Анотація — узагальнена характеристика змісту твору, його спрямованості, призначення; має на меті інформувати про твір друку, допомогти читачу у виборі літератури.

Атестація бібліотечних працівників - визначення ділової кваліфікації бібліотекаря, відповідності посаді яку він займає.

Апарат книги - пояснення, коментарі примітки, бібліографія, допоміжні пакети, як вміщені в книзі з метою полегшення користування.

Аудіо-матеріали — матеріали та учбові посібники, розраховані на слухове сприймання: звукозаписи на плівці, грамофонні пластинки.

Б

Бесіда - одна з найбільш поширених форм: індивідуальної та масової роботи з читачами у бібліотеці; бесіди при запису читача, бесіди про книги, підсумкові бесіди.

Бесіди про книги — усні бесіди з читачами, під час яких бібліотекар рекомендує ті чи інші книги, коротко розповідає чим вони будуть корисні, цікаві. Бібліографічний посібник, в якому матеріал викладено у формі бесіди; книгам в посібнику дається коротка характеристика, популярно розповідається про основний їх зміст, рекомендується інша література відповідної тематики.

Бібліографічна довідка - складена на запит читача, установи. Усна чи письмова довідка, що містить відомості про літературу з певного питання, теми, певного автора, а також бібліографічні дані того чи іншого твору друку. За характером читацького запиту бібліографічні довідки розподіляються на тематичні бібліотечні та довідки на уточнення бібліографічних даних.

Бібліографічна інформація - повідомлення, усне або письмове про наявну літературу, нові її надходження з усіх чи окремих галузей знання. Є масова, колективна та індивідуальна.

Бібліографічна картка - картка з бібліографічним описом твору друку.

Бібліографічна класифікація - класифікація творів друку, схема якої дозволяє створювати різні за змістом і призначенням бібліографічні покажчики.

Бестселер — книга, яка добре продається, має найбільший попит у читача.

Бібліографічна техніка - сукупність засобів, призначених для бібліографічної роботи, включаючи й засоби її механізації та автоматизації.

Бібліографічний огляд - розповідь про книги з розкриттям їх змісту, цінності; у бібліотеках проводяться огляди нових надходжень літератури, тематичні огляди, за характером організації можуть бути самостійними або складовою частиною інших масових заходів: вечори книги, тематичні вечори, усний журнал.

Бібліографічний опис - складене за певними правилами зведення основних відомостей про твір друку, яке дає можливість знайти потрібне видання в бібліографії. Найчастіше це монографічний опис періодичних видань.

Бібліографічний покажчик - перелік творів друку з будь-якої теми, галузі знання, питання, розташованих у певному порядку.

Бібліографічний посібник - узагальнене поняття, під яким розуміють бібліографічні покажчики, списки літератури, бібліографічні довідники.

Бібліографічний список - друкований або рукописний перелік творів друку з певного питання, якогось автора або об'єднаних за іншими ознаками.

Бібліографія - галузь знання і практичної діяльності, об'єктом якої є облік, опис, систематизація, якісний аналіз та популяризація творів друку

Перелік використаної літератури; який подається у зносках в кінці книги або статті.

Бібліографія бібліографії (бібліографія другого ступеня) - бібліографія, предметом обліку і реєстрації якої є бібліографічні матеріали, покажчики

літератури, огляди з усіх галузей знання, або окремого предмета, теми.

Бібліотека - культурно-освітня установа, що здійснює збирання, обробку, зберігання друкованих видань і рукописних матеріалів та видачу їх читачам.

Бібліотечна класифікація - класифікація, яка призначена для систематичного каталогу та розстановки творів друку на полицях.

Бібліотекознавство - галузь знання, яка вивчає питання змісту, організації та методів громадського користування творами друку. Включає: загальне бібліотекознавство, бібліотечні фонди, бібліотечні каталоги, роботу з читачами, організацію роботи бібліотек, історію бібліотечної справи.

Бібліотечна обробка книги - комплекс операцій, яким піддається кожна книга або інший твір друку після надходження до бібліотеки. Включає: інвентаризацію, штемпелювання, складання книжкового формуляра, наклейку ярлика, кишеньки, контрольний листок строків, опис для каталогів, класифікацію, шифрування, предметизацію.

Бібліотечна статистика - органічна частина статистики культури, становить систему обліку показників, що характеризують розвиток і стан бібліотечної справи: кількість бібліотек, їх фонди, читачів, книговидача, масова і бібліографічна робота, бібліотечні кадри.

Бібліотечна техніка - комплекс процесів, зв'язаних з організацією фондів і каталогів, обслуговуванням читачів, документацією бібліотеки, тобто облік, каталогізація, класифікація, бібліотечне оформлення, зберігання, звітність.

Бібліотечне обслуговування - комплекс заходів по створенню умов для користування бібліотечною книгою всіх жителів населеного пункту по задоволенню запитів читачів на книгу.

Бібліотечний актив - група читачів, любителів книги і бібліотечної справи, яка систематично допомагає бібліотеці в організації обслуговування читачів.

Бібліотечні гуртки - одна з поширених форм роботи бібліотек з читачами, залучення та організація активу, створення палітурних гуртків, гуртків по вивченню іноземних мов.

Бібліотечні курси - одна з форм підвищення кваліфікації різних категорій бібліотечних працівників; проводяться за спеціальними програмами, розробленими методичними центрами, за тривалістю курси бувають двотижневі, місячні. Бібліотечні уроки — спеціальні заняття, що організуються бібліотеками спільно з учителями для учнів різних класів загальноосвітньої школи; проводяться за певною програмою, мають на меті допомогти дітям оволодіти основами бібліотечно-бібліографічних знань, виховувати в них любов до книги, навчити користуватися бібліотекою, довідково-бібліографічним апаратом, підвищити культуру читання.

Бібліотечні фонди - сукупність книг, журналів, газет та інших творів друку, а також мікрофільмів, діапозитивів, звукозаписів, які зосереджені у бібліотеках і надаються для користування читачам; залежно від складу літератури поділяються на універсальні та спеціальні.

Бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК) - нова схема бібліотечно-бібліографічної класифікації, розроблена як універсальна система, що охоплює всі галузі знання і практичної діяльності.

Бібліотечно-бібліографічні знання - коло відомостей, що допомагають

читачу в самостійній роботі з книгою, в пошуку та виборі літератури.

В

Вечір книги - одна з найбільш поширених дійових форм масової роботи бібліотек; дозволяє ознайомити читачів з творчістю письменника вченого або з окремими їх творами, з рядом книг на певну тему тощо.

Вивчення читацьких інтересів і запитів - робота бібліотеки по виявленню освітнього, професійного рівня та інших особливостей читачі для вивчення мети і змісту читання кожного; здійснюється в процесі обслуговування читачів за допомогою бесід, аналізу читацьких формулярів, відгуків на прочитані книги, виступів під час масових заходів.

Видавнича оправа - оправа, зроблена у друкарю в процесі оформлення книги, в якій книга виходить у світ. Оправи стандартизовані, підбір їх залежить від призначення книги.

Видання, що продовжується - видання, що виходить послідовно нумерованими або датованими випусками, під однією назвою («Учені записки», «Праці» тощо), у єдиному оформленні, але без чітко визначеної періодичності; містять матеріали установи, товариства, учбового закладу, об'єднання різних наукових організацій і т. д. або є науковим збірником якогось спеціалізованого видавництва.

Видача (літератури) - визначаються залежно від:

- а) цільового призначення і виконуваних суспільних функцій - обліково-реєстраційна, інформаційна, рекомендаційна, критична;
- б) змісту творів друку, що обліковуються - загальна, галузева, тематична, персональна, краєзнавча;
- в) повноти обліку творів - вичерпна (умовно), вибіркова;
- г) часу видання творів, що обліковуються – поточна, ретроспективна, перспективна (перспективна);
- д) місце і мови видання - міжнародна, державна, крайова.

Виключення літератури - зняття з обліку творів друку, що з будь-яких причин вибувають із складу бібліотечного фонду. На твори друку, що виключаються, складається акт. Після затвердження акта основні відомості про виключені книги записуються у другу частину книги сумарного обліку бібліотечного фонду - «Вибуття книг, брошур, журналів». В інвентарній книзі у графі «Відмітка про вибуття» зазначається номер і дата акту. Інвентарний номер і ціна книг, які вибули, закреслюються. Картки на них виймаються з усіх каталогів.

Виставка нових надходжень - виставка, якій систематично експонується література, тільки-но надійшла до бібліотеки; може бути загальною або тематичною.

Вихідні дані -

- 1) відомості, які характеризують твір друк видавничої точки зору: місце видання, видавництво, рік видання;
- 2) елемент опису, що вміщує відомості, зазначені в п. 1, допомагає відрізнити

одне видання книги від іншого; пишеться після підзаголовних даних (а при їх відсутності — після назв інтервалом в 1 см; якщо вихідні дані обхідно починати з нового рядка, то вони пишуться, починаючи від першої вертикалі.

Виховання культури читання – робота бібліотеки, спрямована на прищеплення читачем навичок користування каталогами і картотеками, бібліографічними посібниками, вміння орієнтуватись у книжкових фондах бібліотеки, раціонально працювати над книгою. Складова частина пропаганди бібліотечно-бібліографічних знань.

Внутрішня робота бібліотеки - робота, пов'язана з безпосереднім обслуговуванням читача приймання, облік і технічна обробка літератури класифікація і визначення авторських знаків, каталогізаційний опис і робота з каталогами, розстановка і ремонт книг, ведення статистики.

Вступна стаття - надрукована на початку книги стаття, що містить біографічні матеріали про автора, характеризує його творчість, епоху, розглядає питання, пов'язані із змістом твору і т. У бібліографічній практиці зустрічається у великих ретроспективних покажчиках.

Г

Газета - видання з частою періодичністю значною тиражністю, специфічно оформлене у вигляді розгорнутого паперового аркуша, в яке матеріал розташовано колонками та ін.; місті політичні, науково-популярні, критичні статі інформації, художні твори тощо.

Галузева бібліографія - один з видів спеціальної бібліографії, предметом якого є літератур; окремої галузі знання, науки та дисципліни.

Гігієна читання - умови та правила, що допомагають упорядкувати й організувати роботу книгами, надати їй певної системи, запобігання швидкій втомлюваності, зниженню продуктивності праці над книгою, недоцільній витраті часу.

ГОСТ («Государственный стандарт») - державний документ, що встановлює, технічні вимоги та норми, обов'язкові для випуску продукції.

Групове обслуговування - обслуговування певних груп або категорій читачів, об'єднаних за віковими, освітніми, професійними або іншими ознаками.

Д

Десяткова класифікація - класифікація, в основу якої покладено принцип десятковості. За цією класифікацією всі галузі знання або предмети, що класифікуються, розділяються на 10 основних відділів (класів), відділи - на десять підвідділів (підкласів), підвідділи - на десять дрібних ділень і т. д.

Десяткова класифікація Мелвіля Дьюї - бібліотечна класифікація, складена американським бібліотекознавцем Мелвілем Дьюї, вперше видана 1876 р.; одержала широке розповсюдження у бібліотеках США та в деяких інших країнах. В основу схеми класифікації покладено механічний принцип ділення на десять (число основних відділів, а також створених у кожному відділі ділень другого, третього ступеня і т. д. не може перевищувати десять).

Дитяча література - твори, написані для дітей; в широкому розумінні - твори, що входять з коло дитячого читання, включаючи й твори, написані для дорослих.

Дитячий читач - читачі віком до 15 років. У бібліотеках їх прийнято поділяти на такі групи: діти 5-6 років дошкільнята; учні 1-4-х класів - молодший шкільний вік, 5-6-х класів - середній, 7-8-х класів - старший шкільний вік.

Довідка на уточнення бібліографічних даних - бібліографічна довідка, що містить уточнені дані про той чи інший твір друку (встановлює автора, розкриває псевдонім, уточнює назву, місце видання, рік написання або виходу в світ тощо).

Довідкова література - твори друку, призначені для одержання потрібних відомостей наукового, прикладного або інформаційного характеру, не для суцільного читання; розподіляється на загальну та галузеву; до загальних довідників відносяться, на пр., «Українська Радянська Енциклопедія»; до галузевих - «Політичний словник».

Довідкова робота - робота бібліотеки по задоволенню бібліографічних запитів читачів зокрема виконання і видача довідок.

Довідково-бібліографічна робота - робота бібліотеки, пов'язана з виконанням усних і письмових бібліотечно-бібліографічних довідок, інформацією про літературу.

Довідково-бібліографічний апарат бібліотеки - сукупність каталогів і картотек бібліотеки, довідково-бібліографічного фонду, фонду виконаних бібліографічних довідок тощо.

Документ - будь-який матеріальний об'єм, що фіксує або підтверджує якісь знання та може бути включений у певне зібрання.

Допоміжний покажчик - вміщений як додаток до бібліографії, в книзі або окремо виданий перелік осіб, колективів, назв, місцевостей, предметів тощо з зазначенням сторінок, розділів, номерів записів і т. ін., де вони згадуються; може бути: іменним, персональним, географічним, предметним і т. д.; допомагає читачеві знаходити потрібні йому відомості.

Е

Екземплярність - кількість екземплярів одного видання, наявних у фонді бібліотеки.

Екслібрис - походить від слів «Ex libris» що означає «З книг». Див.: Книжковий знак.

Експрес інформація - прискорена бібліографічна інформація читачів про останні надходження книг, журналів, винаходів тощо;

назва інформаційних бюлетенів, призначених для швидкого повідомлення про вихід нової літератури.

Енциклопедичний словник - довідкове видання універсального або галузевого характеру, що містить відомості, подані у науковій формі; матеріал розміщується за предметною ознакою в алфавіті найменувань предметів, місцевостей, прізвищ та ін.

Енциклопедія - довідкове видання, що охоплює найістотніші відомості з усіх

або однієї галузі знання, подані в алфавітному або тематичному порядку; за тематичним охопленням розподіляються на універсальні (загальні) та спеціальні (галузеві).

Ж

Журнал - періодичне видання, що виходить регулярно (щотижня, раз на два тижні, щомісяця і т. д.) окремими випусками, яке містить статті суспільно-політичної, наукової, літературознавчої та іншої тематики, написані, як правило, різними авторами, а також художні твори тощо. Зі змістом, характером і призначенням журнали бувають політичні, наукові, науково-популярні літературні, методичні, галузеві, дитячі, молодіжні, ілюстровані, неілюстровані.

З

Запровадження передового бібліотечного досвіду - втілення в практику бібліотек найбільш досконалих методів і прийомів бібліотечної роботи.

Зберігання бібліотечного фонду - комплекс заходів, що забезпечують організацію правильного обліку і тривалого зберігання в бібліотеці творів друку; створення відповідних санітарно-гігієнічних умов у приміщеннях, забезпечення їх спеціальним устаткуванням, протипожежними засобами, опрацювання і ремонт книг, санітарно-гігієнічна обробка фонду, забезпечення предметами бібліотечної техніки.

Зошит обліку книг, прийнятих від читачів в заміні загублених - зошит встановленої форми, в який заносяться дані про читача, що загубив книгу, відомості про загублені книги та книги, одержані в заміні; кожний запис повинен мати окремий порядковий номер; затверджений підписом читача і бібліотекаря. Запис в зошиті є документом для подальшого обліку книг, що вибули з бібліотеки, і книг, одержаних в заміні загублених.

Зошит реєстрації журналів і газет, одержуваних за передплатою - зошит встановленої форми, в якому ведеться облік передплатних журналів та інших періодичних видань, що надходять до бібліотеки; зазначається назва кожного видання, кількість номерів на рік, надходження їх щомісяця, відомості про передплату (№ квитанції, на який строк, кількість примірників та ін.).

І

Інвентарна книга – відповідно оформлений обліковий документ, в якому послідовно в хронологічному порядку записується кожний окремий примірник твору друку, що надійшов до бібліотеки. Це основний юридичний документ при перевірці бібліотечних фондів. Інвентарна книга - найбільш розповсюджена у бібліотеках форма індивідуального обліку літератури.

Інвентарний номер - порядковий номер, присвоєний твору друку при запису його до інвентарної книги або іншого документа; є частиною шифру книги при інвентарній розстановці.

Індивідуальна робота з читачем – робота бібліотекаря, яка має на меті

на основі вивчення інтересів, запитів та особливостей кожного читача допомогти йому у виборі книг, рекомендувати літературу.

Здійснюється шляхом бесід при видачі книги, складання індивідуальних планів читання, бібліографічних довідок, консультацій індивідуальної інформації про нові книги та ін.

Індивідуальний план читання - старанно дібраний (з урахуванням індивідуальних особливостей і запитів читача) мінімум літератури для послідовного читання з якогось питання або певну тему, за творами одного автора чи за жанром літератури.

Інкунабула - перші книги, надруковані за допомогою рухомих літер; стосовно західноєвропейських книг — надруковані до 1500 р. включно.

Інформаційна діяльність - сукупність процесів збирання, обробки, зберігання, пошуку поширення інформації.

Інформаційний запит — письмова або усна заявка на одержання необхідної інформації.

Інформаційно-бібліографічна робота – робота бібліотеки по оперативному ознайомленню читачів з книгами, журналами іншими виданнями, що надходять до бібліотеки; здійснюється шляхом проведення бібліографічних оглядів, влаштування виставок літератури, ведення спеціальних карт тек.

К

Календар знаменних і пам'ятних дат - періодичне бібліографічне видання на допомогу масовим бібліотекам; містить короткі відомості про знаменну дату, ювілей або ювіляра, рекомендаційний список літератури та ілюстрації до кожної дати, а до окремих — і методичні матеріали.

Картотека журнальних і газетних статей - схематична картотека, що являє собою опис журнальних і газетних матеріалів з різних галузей знання, організованих за певним планом; з доповненням до систематичного каталогу. Широко використовується в усіх основних процесах, бібліотечно-бібліографічної роботи.

Каталожна картка -

1) спеціально розграфлена картка, пристосована для розміщення на ній каталогізаційного опису;

2) всяка картка, яка включається в каталог.

Каталожний роздільник - картка з цупкого паперу, картону, металу, пластмаси з виступом зверху, який виділяється над загальним рівнем каталожних карток і ставиться в картотеку або каталог, щоб полегшити знаходження певного, заголовка або рубрики. На вступі роздільника в систематичному каталозі пишуться заголовки на індекси розділів, в алфавітному - букви алфавіту, склади, окремі слова, прізвища авторів. Роздільники бувають різного кольору з виступами різного розміру.

Книга - твір друку або рукопис, порівняно великого обсягу в вигляді з'єднаних в одне цілі сторінок.

Книговидача — кожна видача бібліотечної одиниці читачу; один з показників роботи бібліотеки обчислюється за день, місяць, рік тощо; крім фактичних, встановлюються також середні показники книговидачі, напр.,

середньоденні, середньомісячні, середньорічні.

Книгозабезпеченість — середнє число бібліотечних книг на одного читача ; визначається шляхом ділення загального числа книг бібліотеки чи групи бібліотек на число їх читачів. Це- показник книгозабезпеченості читачів.

Книгознавство - сукупність теоретичних і практичних знань про книгу як особливе явище культури та продукт поліграфічної промисловості, включає історію книги та книгодрукування, видавничу справу, книгорозповсюдження, бібліотекознавство і бібліографію.

Книжкова виставка — найбільш поширений у бібліотеках метод масової роботи, наочної пропаганди літератури. Книжкові виставки, на яких експонуються книги, журнали, газети інші види друку, ілюстративні матеріали, сприяють ефективному розкриттю фондів, знайомлять з новими надходженнями, допомагають читачам у виборі, а бібліотекарям - у рекомендації кращої літератури. Використовуються різні види виставок; за змістом -- тематичні, персональні та загального характеру; за місцем організації внутришньобібліотечні та позабібліотечні і т. д., за читацьким призначенням - загальні та для окремих груп читачів організовуються цикли книжкових виставок.

Краєзнавча картотека - самостійна картотека, До якої включаються картки на книги та статті краєзнавчого характеру із збірників, журналів і газет. На картках цієї картотеки описується вся виявлена література незалежно від того, де вона видана і чи є вона в даній бібліотеці, зазначається місце їх знаходження.

Краєзнавча робота - діяльність бібліотеки з пропаганди краєзнавчої літератури.

М

Міжбібліотечний абонемент (МБА) - надання книг однією бібліотекою на тимчасове користування іншій. Організовується з метою максимального задоволення запитів читачів і раціонального використання книжкових фондів бібліотек країни. Одержання літератури здійснюється на підставі єдиного бланка-замовлення з печаткою (штампом) установи та підписом відповідальної особи.

О

Огляд книжкових новинок і нових журналів - один з видів бібліографічного огляду; влаштовується бібліотеками періодично в міру надходження нових книг різної тематики та чергових номерів журналів; служить для розкриття змісту нових надходжень, пропаганди найбільш актуальної літератури.

П

Папірус –

1. Матеріал для написання, виготовлений з стеблин рослини (*Cyperus papyrus*), що росте у Північній Африці;
2. Стародавній рукопис, написали на цьому матеріалі.

Паспортизація бібліотеки - опис бібліотеки, її типу, місце знаходження фондів характеристика діяльності (кількісні показники читачів, книговидачі,

масових заходів і т. д.), якісного складу працівників бібліотеки, дані про приміщення та обладнання, устаткування тощо.

Перевірка бібліотечного фонду - перевірка наявності книг та інших творів друку в бібліотечному фонді; проводиться з метою з'ясування стану зберігання літератури, відносності наявної кількості творів друку записам і облікових документів, правильності ведення обліку і оформлення видачі книг читачам; є засобом боротьби за збереження бібліотечних фондів Здійснюється в плановому порядку або при деяких особливих обставинах (зміні керівництва, об'єднанні бібліотек, виявленні зловживань чи безгосподарності тощо) на основі правил, визначених у мінімумі бібліотечної техніки. Перевірка проводиться за допомогою інвентарних книг, контрольних талонів чи топографічного каталог.

Підручник - книга, в якій викладається основа науки відповідно до певної початкової програми і яка призначена для систематичного вивчення предмета.

Позакласне читання - читання дітьми літератури, яка не передбачається шкільними програмами, завдання бібліотек спрямувати це читання на розширення кругозору учнів, на допомогу в засвоєнні програмового матеріалу.

Правила користування бібліотекою - положення, що встановлює порядок запису читачів до бібліотеки, користування її фондами, визначає обов'язки бібліотеки по обслуговуванню читачів та обов'язки самих читачів.

Предметний каталог — каталог, в якому описи творів друку розміщені відповідно до їх змісту в порядку алфавіту предметів (питань), про які йдеться у книзі; на відміну від систематичного каталогу групує літературу з окремого, часто вузького питання, без зв'язку його із спорідненими питаннями і незалежно від того, з точки зору якої галузі знання або науки це питання розглядається у творі друку.

Р

Рекомендаційний бібліографічний посібник - посібник, призначений для певного кола читачів, допомагає підібрати літературу до якоїсь теми, з якогось питання тощо, яка найбільше відповідає їх запитам.

Ремонт книги — усунення пошкоджень книги, окремих її елементів (оправи, сторінок); приведення її до такого стану, при якому вона може використовуватись, не піддаючись подальшому передчасному руйнуванню.

Реферат -

1) виклад основного змісту наукового твору, доповіді, питання; робиться з метою інформації, висвітлює хід та результати дослідження і має на меті у певній мірі замінити собою потребу у зверненні до оригіналу, може бути друкований або рукописний;

2) вид бібліографічної характеристики твору друку.

Робота з читачами - заходи, що проводяться бібліотекою з метою вивчення інтересів і запитів читачів, пропаганди книги і допомоги читачам у виборі літератури.

Розділова карта - карта з твердого картону, яка на відміну від каталожного роздільника, не має виступу і написів. Застосовується для того, щоб відокремити одну групу карток від іншої.

Рух бібліотечного фонду - зміни, які відбуваються у фонді бібліотеки

протягом року внаслідок надходження нової та вибуття вилученої літератури. Підсумки руху бібліотечного фонду підводяться в третій частині книги сумарного обліку.

С

Самоосвіта - самостійне розширення та поглиблення політичних і загальноосвітніх знань; основний її метод - робота над книгою.

Систематичний каталог - каталог, в якому описи творів друку розміщені відповідно до змісту за галузями знання, в певному логічному зв'язку, певній послідовності; складається за допомогою спеціальних таблиць класифікації книги. Наявність систематичного каталогу обов'язково для бібліотек всіх типів і видів.

Сумарний облік бібліотечного фонду - один основних видів обліку здійснюється з метою одержання загальних відомостей про склад фонд кількість і вартість видань, розподіл їх за видам змістом та мовами; показує кількісні і якісні зміни, що відбуваються у фонді; ведеться в книзі сумарного обліку бібліотечного фонду. В масові бібліотеках відомості про брошури тимчасово значення і періодика записуються в книгу сумарного обліку без зазначення їх вартості. Одиницею сумарного обліку є партія книг, що надійшла, бібліотеки за одним супровідним документом або вибула з бібліотеки за одним актом.

Т

Титульний лист - початкова сторінка книг містить основні дані про книгу; прізвище автор назву твору, підзаголовні, надзаголовні та вихід дані; є важливим елементом видавничого оформлення книги, основною для бібліотечно-бібліографічного ознайомлення з нею та першоджерело опису; може бути одноголосним, коли дані п книгу розміщені на одній (правій) сторінці, двополосним, коли матеріал розміщено на обох сторінках розвороту.

У

Усний літературний журнал - один з метод масової роботи бібліотек по пропаганді літератури; присвячується актуальній темі, важливо: питанню, знаменній даті тощо; складається «сторінок» -- вступна бесіда, друга - розповідь читачів про прочитані ними книги, третя бібліографічний огляд, четверта концерт програма. В дитячих бібліотеках «сторінки» оформляються у вигляді журналу, виступи учасників відбуваються на фоні цих «сторінок», які містять назви, ілюстративні матеріали. Усі журнали часто супроводжуються музичними записами.

Учбова література - література, призначена (для навчальних цілей, включає підручники та учбові посібники для середніх і вищих навчальних закладів, курсів і т. д.

Ф

Формуляр читача - документ встановленого зразка, призначений для

індивідуального обліку читачів і виданої їм література; заповнюється на кожного читача при записі його до бібліотеки; на першій сторінці формуляра зазначаються дані про читача, на внутрішніх сторінках - книги, видані читачеві. Зворотна сторона призначена для заміток бібліотекаря.

Ч

Читацька конференція -

1. обговорення книг, при якому заздалегідь визначається твір або тема, зміст і порядок виступів; поширена форма масової роботи бібліотек по пропаганді актуальної літератури; проводиться за попередньо складеним планом; у період підготовки до конференції за її темою бібліотека організовує книжкові виставки, інформує читачів і населення про неї;

2. конференції читачів з метою обговорення роботи бібліотеки; критичні зауваження, пропозиції та побажання учасників сприяють поліпшенню діяльності бібліотек.

Ш

Шифр книги - умовне позначення (буквене, цифрове, змішане) місця книги на полиці; залежно від прийнятого у бібліотеці способу розстановки може складатися: при систематично-алфавітній розстановці з поличного індексу та авторського знака і мати форму дробу, числівник якого є індекс бібліотечної класифікації, а знаменник — авторський знак; при формальних розстановках - з зазначення формату та інвентарного номера (при формально-інвентарній розстановці), формату і порядкового номера (при форматно-порядковій розстановці), інвентарного номера (при інвентарній розстановці), визначника мов (при мовній розстановці) і т. д. Проставляється на титульному листі (або на його звороті), на ярлику оправи, на книжкових формулярах, у лівому верхньому кутку всіх каталожних карток, що складаються на книгу.

Шкільна бібліотека - бібліотека, призначена для обслуговування учнів, її завдання — сприяти процесу їх навчання та виховання. Створюється у кожній початковій, восьмирічній, середній школі, школі-інтернаті, спеціальній школі.

Щ

Щоденник бібліотеки - документ встановленої форми, в якому ведеться щоденний облік читачів і відвідувань, масової та методичної роботи.

Я

Ядро фонду - основний мінімум книг, що дозволяє новоутвореній бібліотеці розпочати роботу по обслуговуванню читачів, пропаганді книги і створюється в процесі початкового комплектування, яке здійснюється, виходячи з основних принципів у цій справі та завдань, що стоять перед бібліотеками даного типу і виду.

Термінологічний словник

Алігат - книга, складена з кількох самостійних рукописів, оправлених в один том (див. Конволют).

Алфавіт - (від назв перших двох букв грецького алфавіту - альфа і бета; аналогічно: азбука - від аз і буки, абетка - від а та б) - сукупність графічних знаків - букв, розміщених у традиційно встановленому порядку.

Алфавітне письмо - письмо, в якому кожній графемі (букві) відповідає або спочатку відповідала окрема фонема (звук).

Антична книга - книга, створена в Давній Греції та Давньому Римі за часів античності. Основні матеріали - дерев'яні дошки, намащені воском, пергамен. Винахід нової форми книги - кодексу.

Апокріфи - ранні релігійні твори, з різних причин відкинуті церквою, не канонічні.

Берестяні грамоти - пам'ятки давньоруської писемності XI—XV ст. на корі берези (бересті). Знайдені вперше в Новгороді в 1951 р. Букви процарапувались гострим інструментом (писалом).

Бібліофіл - той, хто любить, цінує і збирає книги.

Біблія - за часів античності назва будь-якої книги; пізніше - назва головної книги іудаїзму (Вітхий Завіт) та християнства.

Брахмі - найдавніше індійське силабічне письмо.

Бустрофедон - спосіб письма, при якому перший рядок пишеться справа наліво, другий - зліва направо, третій - знову справа наліво і т.п., що нагадувало давнім грекам рух бика по полю під час орання.

Вампум - різновид первинного вузликового письма у північноамериканських індіанців. Являє собою пояс, сплетений з ниток з нанизаними раковинами-черепашками.

Водяні знаки - філіграні - видимі на просвіт зображення на папері.

В'язь - старовинне декоративне письмо, в якому літери переплітаються між собою та зв'язують увесь рядок у суцільний орнамент.

Глаголиця - слов'янський алфавіт, створений у IX ст., на думку деяких вчених, слов'янськими просвітителами Кирилом та Мефодієм. На думку інших дослідників, глаголиця - одна з початкових слов'янських азбук - існувала ще до Кирила та Мефодія. Є припущення, що глаголицею користувалися як тайнописом. Найбільше розповсюдження мала у хорватів.

Готичне письмо - почерк латинського письма епохи середньовіччя (XII—XV ст.). Характеризується подовженою, гострою формою літер, інколи ламаними окресленнями букв.

Графіті - написи, видряпані, прорізані на якомусь матеріалі, найчастіше на стінах культових споруд.

Деванагарі - силабічне індійське письмо, застосовується для санскриту, хінді та ін. Має багато лігатур.

Екслібрис - книжковий знак з позначенням найчастіше імені власника книги.

Заставка - декоративне або сюжетно-тематичне зображення, вміщене перед текстом першої сторінки книги або розділу.

Ідеографія (логографія) - система писемності, де кожен знак означав слово в будь-якій граматичній формі - символ предмету, ідею якогось поняття. Ці умовні знаки називаються ідеограми або логограми.

Ієрогліф - найбільш давні зображувально-образні знаки єгипетського письма, що використовувались з кінця IV тис. до н.е. Назва дана пізніше греками, означає «священне письмо». Термін застосовується і по відношенню до знаків інших систем письма - китайського та японського.

Ілюмінатор - в середньовічних рукописних майстернях художник, який малював ініціали орнаменти, відмічав червоні рядки.

Ініціал - збільшена заголовна літера першого слова книги або її розділу, оздоблена орнаментом чи ілюстративним малюнком.

Калам - інструмент для письма у вигляді загостреної з одного кінця очеретяної палички.

Капітальне письмо - великі, точно окреслені літери латиниці в перші віки її використання (Див. маюскул, унціал).

Кирилиця - одна з двох слов'янських азбук. І звана по імені слов'янського просвітителя сер. IX ст. Кирила (Костянтина Філософа). З приходу походження кирилиці існує кілька гіпотез. Одержала розповсюдження у багаті слов'янських народів.

Кінцівка - сюжетне або орнаментальне графічне зображення, вміщене наприкінці тексту книги або розділу.

Кіпу - різновид первинного вузликового письма.

Клинопис - спосіб письма шляхом видавлювання на глині комбінацій клиновидних рисочок, стосовувалось у шумерів, вавілонян, асирійців та ін.

Кодекс - форма книги, яка складається з скріплених у корінці зошитів або окремих аркушів і оправи. Виникла в I—II ст. н.е. матеріали: вкриті воском дерев'яні дошки, пергамен, папір.

Кодикологія - спеціальна історична дисципліна яка вивчає давню рукописну книгу. Досліджує сучасний стан давньої книги, її історію, технологію та мистецтво виготовлення книги, оправу, нумерації аркушів, почерки та ілюстрації, структуру тексту, записи і бібліотечні помилки.

Колофон - рядки, якими переписувач закінчував рукописну книгу і які звичайно містять відомості про автора, переписувача, місце та час виготовлення книги.

Конволют — див. Алігат.

Кустода - перше слово (інколи склад) тексту наступної сторінки, поставлене внизу попередньої сторінки. В іншому значенні — зазначення порядкового номеру зошиту цифрами або умовними знаками на першій і останній сторінці зошиту (паралельно вживався термін «реклама» або «рекламант»).

Літопис - основний історичний жанр давньоруської літератури. Записи велися по роках («В літо ...»).

Логографія - див. Ідеографія. Манускрипт - давній рукопис. Маргіналії - примітки читача на полях книги. Маюскул - прописні літери давнього латинського і грецького письма.

Мініатюра - високохудожні ілюстрації в рукописних книгах, які мали в композиції людину. Мінускул - письмо, в якому, з метою прискорення написання, застосовувались лише рядкові літери.

Оклад - суцільне покриття оправи книги металом, найчастіше сріблом із

позолотою, з різьбленими, карбованими, литими або іншими прикрасами.

Оправа - обтягнуті шкірою або тканиною дерев'яні дошки, в які вправлявся книжковий блок (зшиті сторінки книги).

Орнамент - візерунок, побудований на ритмічному чергуванні і поєднанні геометричних елементів або стилізованих рослинних чи тваринних мотивів.

Пагінація - порядкова нумерація сторінок книги.

Палеографія - спеціальна історична дисципліна, що вивчає давні рукописи, переважно письмо (спосіб написання, форму літер, особливості матеріалу для письма).

Палімпсест - рукопис на пергамені, з якого стерто первинний текст і написано новий.

Папір - універсальний матеріал для письма, спосіб виготовлення якого з кори дерев, ганчір'я та ін. узагальнив у 105 р. н.е. китаєць Цай Лунь.

Папірус - матеріал для писемності, який виготовлявся в Єгипті з III тисячоліття до н.е. з очеретяної рослини. Крім того, так називають давні рукописи з папірусу у вигляді сувою. Патерик - збірник оповідань про життя отців церкви. Пергамен (пергамент) спеціально оброблена шкіра тварин. До винаходу паперу - основний матеріал для письма.

Письмо - знакова система фіксації мови, яка дозволяє передавати мовну інформацію на відстані і в часі за допомогою графічних елементів.

Півустав - тим почерку давніх слов'янських рукописів, написаних кирилицею. Вживався з кінця XIII сер. XIV ст.

Піктографія - письмо малюнками.

Потхі - форма книги в стародавній Індії. Уявляла собою купку обрізаних прямокутних пальмових листів, скріплених мотузкою посередині.

Раритет - цінна, рідкісна книга.

Рубрикатор - художник, який виконував у стародавній рукописній книзі заголовки і червоні рядки.

Руни - знаки давнього алфавіту германців (з кінця II ст. до пізнього середньовіччя), розповсюджені в країнах Північної Європи, Англії, в Північному Причорномор'ї, Новгороді. Крім того, знаки давнього алфавіту тюркомовних народів (VII—XI ст.) в Південному Сибіру, на Алтаї, в Середній Азії та Східній Європі.

Скоропис - вільний (на відміну від уставу і напівуставу) почерк. Характеризується головним чином безперервністю руху пера і з'єднаністю літер в одному знаку при написанні.

Скрипторій - майстерня рукописних книг в епоху середньовіччя.

Сувій (свиток) - одна з найдавніших форм книги. Уявляє собою згорток папірусу, шовку, пергамену, паперу з нанесеним з одного боку стрічки текстом.

Суперекслібрис - книжковий знак, відтиснутий на передній кришці оправи.

Титло - надрядковий знак, який вказував на скорочене написання слова.

Титул - (від лат. titulus - напис, заголовок), у папірусних або пергаменних сувоях титульний аркуш заміняв ярлик із заголовком («титул»), мотузкою прив'язаний до сувою.

Унціал - почерк латинського маюскульного письма, походить від давньоримського курсиву.

Устав - почерк давніх слов'янських рукописів без скорочень з чітким геометричним малюнком букв.

Факсиміле - точне відтворення поліграфічним способом зображення, в т.ч. рукопису, яке важко відрізнити від оригіналу.

Філігрань - водяні знаки на папері.

Фоліант - товста книга великого формату (іп folio — в лист).

Фоліація - нумерація аркушів у рукописі.

Формат - розмір книги.